

## **Az Egyesült Államok és Tajvan kapcsolatai**

Az Amerikai Egyesült Államok a világ legbefolyásosabb országaként számtalan partnerrel és szövetséggel rendelkezik, amelyek között Tajvan különleges helyet foglal el. Számos közös érdek köti össze Washingtont és Tajpejt (Taipei), a hasonló, demokratikus politikai berendezkedés mellett sokáig a gazdasági együttműködés is meghatározó volt, de valójában a stratégiai és biztonságpolitikai megfontolások játsszák a legfontosabb szerepet mindkét oldalon. A sziget ellentmondásos nemzetközi jogi megítélése és Peking magatartása megnehezíti, ugyanakkor szükségszerűvé is teszi az amerikai–tajvani együttműködést, amely kiemelkedő fontosságú volt a hidegháború idején, és újra egyre nagyobb jelentőségre tesz szert az USA és Kína<sup>1</sup> (KNK) között fokozódó stratégiai versengés világában. Az alábbiakban röviden áttekintjük Tajvan szigetének helyzetét és történetét, szerepét az amerikai külpolitikában – a hidegháború és napjaink vonatkozásában.

Formosa, azaz Tajvan szigete 1895-ben japán fennhatóság alá került, és egészen az 1945-ben bekövetkezett kapitulációig megszállva tartotta. Ezt követően a sziget feletti szuverenitás névleg visszakerült Kínához, pontosabban a Kínai Köztársasághoz. A világháború lezárását követően kiújult polgárháború kommunista győzelemmel zárult, így a Kínai Népköztársaság kikiáltásával a köztársasági erők Tajvan szigetére vonultak vissza.

Nemzetközi jogi szempontból azonban a helyzet még évtizedekig rendezetlen maradt, a világ nagy része továbbra is a Kínai Köztársaságot, azaz az immár Tajpejben működő kormányt tekintette Kína legitim képviselőjének, és így az ENSZ BT állandó tagjának székét is annak küldötte foglalta el. A fennálló helyzetben alapvető változást az 1960-as évek végén kibontakozó kínai–szovjet elhidegülés hozott, amely lehetőséget teremtett az Egyesült Államok és Kína stratégiai közeledésére. Ez szerepet játszott abban, hogy Tajpejt 1971-ben megfosztották ENSZ-tagságától, és így a Biztonsági Tanácsban betöltött helyétől is, amelyet Peking vett át, azóta pedig mind több állam szakítja meg diplomáciai kapcsolatait Tajvannal. Fontos változást hozott a Tajvani-szorost érintő kapcsolatok terén, hogy Peking felismerte, a kérdés megoldása várhat, azaz nem szabad a nemzeti egyesítést elsődleges prioritásként kezelni, és attól tenni függővé minden más ügyet az Egyesült Államokkal történő érintkezés során. Ennek megfelelően 1979 után némileg csökkent a feszültség Peking és Tajpej között, mindkét oldal félhivatalos szervezeti formát alakított ki a párbeszéd folytatására, amely az 1992-es konszenzushoz vezetett. Eszerint mindkét fél egyetért abban, hogy csak egyetlen Kína létezik, bár továbbra is mindketten saját magukat tekintik annak legitim képviselőjének. A 2000-től 2008-ig tartó időszakban újra fagyosabbakká váltak a kétoldalú

<sup>1</sup> Az alábbiakban a „Kína” szó a Kínai Népköztársaságra utal, míg „Tajvan” alatt a Magyarország és a világ legtöbb országa által az „egy Kína” politika értelmében el nem ismert Kínai Köztársaságot értjük.

kapcsolatok tajvani belpolitika Peking számára kedvezőtlen alakulása miatt, és az újabb normalizálódás csak 2008 után következett be, amikor az új tajpeji kormány kifejezetten baráti és főleg gazdaságilag gyümölcsöző kapcsolatokat alakított ki a népi Kínával. A hidegháború éveihez képest a helyzet kevésbé kiélezett, de továbbra is potenciális konfliktusforrás, hiszen 2005-ben a Kínai Népköztársaság elfogadta az elszakadás elleni törvényt, amely ugyan a békés rendezést tűzi ki célul, mégis fenntartja a jogot a KNK számára, hogy a tajvani függetlenség egyoldalú kikiáltása esetén katonai erőt vessen be a sziget visszafoglalására. Mindeközben a szigetet az Egyesült Államok fontos partnerének, kvázi szövetségesének tekinti, és katonai eszközökkel támogatja.

## A tajvani kérdés stratégiai háttere

Ha strukturális szempontból tekintjük a helyzetet, azt tapasztalhatjuk, hogy az USA–Tajvan–Kína viszonyrendszer leginkább egy stratégiai háromszöggént írható le, amely háromszög mindegyik szereplője függ valamennyire a többitől. Tajpej számára szükséges az amerikai támogatás de facto függetlensége megőrzéséhez, míg Peking számára fontos az amerikai stratégiai kétértelműség, hogy hitelesen fenyegethesse Tajvant, végül pedig Washington egyensúlyozni kénytelen a másik két aktor között a status quo fenntartása érdekében. E háromszög jelentősége nem globális, csupán lokális, azaz az Egyesült Államoknak nem kell figyelembe venni Kínán és Tajvanon kívül más országok véleményét vagy érdekeit az ügy kapcsán.<sup>2</sup> Igaz, a másik irányból közelítve már van némi globális relevanciája e konfliktusnak, hiszen az „egy Kína” elve értelmében minden országnak el kell döntenie, hogy a Kínai Népköztársaságot vagy a Kínai Köztársaságot ismeri el szuverén államnak. Lowell Dittmer szerelmi háromszöghöz hasonlítja a helyzetet, hiszen míg a Tajpej és Peking közötti ellentétek kiengesztelhetetlenek, addig mindketten igyekeznek jó kapcsolatokat ápolni az Egyesült Államokkal. Ráadásul az USA nem is érdekelt a jelenlegi helyzet megváltoztatásában, mert kiemelt pozíciója számos előnnyel jár számára, bár korábban többször is átértékelte saját szerepét a háromszögben. Míg 1949 és 1971 között az USA egyértelműen Tajvan védelmezője és de facto szövetséges volt, addig a Peking felé való nyitást követően Washington közvetlen résztvevőből fokozatosan közvetetté vált, és már csak egyensúlyozó, a status quót fenntartó szerepet vállalt.

Az Egyesült Államok Tajvan-politikájának lényegét Joseph Nye igen tömören így foglalta össze:

„Ha az Egyesült Államok azt mondaná, hogy minden körülmények között megvédjük Tajvant, Tajpej nyilván azt mondaná, »ó, hát akkor azt csinálunk, amit csak akarunk«, és ez destabilizálná a helyzetet. Másfelől, ha az Egyesült Államok azt mondaná, hogy nem védené meg Tajvant egy nem kiprovokált támadás esetén, akkor Peking azt gondolná, »ó, hát akkor azt csinálunk, amint csak akarunk«, és ez destabilizálná a helyzetet. Tehát ez az oka annak a taktikának, hogy az USA nem ad egyik oldal kezébe sem biankó csekket.”<sup>3</sup>

<sup>2</sup> DITTMER, Lowell (2005): Bush, China, Taiwan: A Triangular Analysis. *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 10, No. 2. 21–42.

<sup>3</sup> Idézi: KEITH, Ronald Colin (2001): Strategic Ambiguity and the New Bush Administration's 'China Threat'. *The Review of International Affairs*, Vol. 1, No. 2. 3. Lásd továbbá: ZHONGQI, Pan (2003): US Taiwan Policy of Strategic Ambiguity: A Dilemma of Deterrence. *Journal of Contemporary China*, Vol. 12, No. 35. 387–407.

A tajvani kérdés ugyanakkor túlmutat önmagán az Egyesült Államok szempontjából, hiszen az, hogy Washington elkötelezte magát a sziget mellett, a kelet-ázsiai politikai vezető szerepének egyik sarokköve. Vagyis nem csupán biztonságpolitikai problémáról van szó, hanem arról is, hogy az USA nem engedheti meg magának Tajvan elvesztését Kínával szemben, hiszen az veszélyeztetné stratégiai pozícióit, és megingatná többi térségbeli szövetségese, így különösen Japán és Dél-Korea hitét az amerikai képességekben. Ez egy olyan dominóhatást indíthatna el, amely felszámolná Washington informális és formális hatalmát a Csendes-óceán nyugati medencéjében, és a régió államai – évszázadok óta először – újra Kína felé orientálódnának, az ősi tributárius rendszer 21. századi változatában. Rosszabb esetben pedig az évszázad legkomolyabb katonai konfliktusát válthatja ki.

### **Tajvan rövid története és kapcsolatai a Kínai Népköztársasággal**

Tajvan szigete stratégiai ponton helyezkedik el, Kína délkeleti partjainál. A sziget és a szárazföld között húzódó, 150–200 kilométer széles Tajvani-szoros jelenti az átjárót a Dél-kínai- és a Kelet-kínai-tenger között, így a világ legfontosabb tengeri kereskedelmi útvonalai közé tartozik. A Kamcsatka-félszigettől a Kuril-szigeteken, Japánon és a Rjúkjú-szigeteken át Tajvanig húzódik a csendes-óceáni úgynevezett első szigetsor, amely lehatárolja a Japán-tengert, a Sárga-tengert és a Kelet-kínai-tengert az óceántól, ezáltal pedig akadályozza a Kínai Népköztársaságot (KNK) a világóceánokhoz való szabad hozzáférésben. Tajvan területe 36 ezer négyzetkilométer, észak–déli kiterjedése közel 400, legnagyobb kelet–nyugati szélessége pedig körülbelül 150 kilométer. Topográfiai szempontból a sziget lényegében egyetlen hegységrendszer, amelynek legmagasabb csúcsa megközelíti a 4 ezer méteres tengerszint feletti magasságot. A lakosság döntő többsége a sziget nyugati, a kínai szárazföld felé néző partjainál fekvő alacsonyabb területeken él, amelyet a hegyekből lezúduló folyók hordaléka hozott létre. Az ausztronéz nyelvű őslakosok a Fülöp-szigetek népességéhez állnak a legközelebb, 400 éve azonban megkezdődött a kínai népesség betelepülése, elsősorban Fucsien (Fujian) tartományból, emiatt a helyiek a magasabb hegységekbe kényszerültek, és gyakran összetűzésekbe kerültek a bevándorló kínaiakkal. A 17. századig a Csing (Qing) Birodalom nem tulajdonított különösebb jelentőséget a szigetnek, amelyet az arra hajózó portugálok már egy évszázada Ilha Formosa, azaz szép sziget néven emlegettek. A Holland Kelet-India Társaság 1622-ben vetette meg a lábát a térségben, és a következő évtizedekben importált kínai munkások segítségével gyarmatosította a sziget egy részét. Alig pár évtizedet élt meg a holland uralom a szigeten, mert 1661-ben a megbukott Ming-dinasztia egyik hadura csapataival a szigetre vonult vissza a Kínát meghódító Csing-dinasztia elől menekülve, és a hollandokat onnan elűzve saját államot hozott létre. Ez sem élt hosszú életet azonban, hiszen 1683-ban a Csing-flotta támadást intézett Tajvan ellen, és elfoglalta azt, majd Fucsien tartományhoz csatolta. 1885-ben önálló tartományi közigazgatási területté vált, de 1895-ben, a Peking vereségével záruló első japán–kínai háborút lezáró simonoszeki béke értelmében, Tajvan szigete a Japán Birodalom gyarmata lett. Az ezt követő fél évszázados japán uralom megítélése vegyes, hiszen egyfelől nyilvánvalóan egy idegen

hatalom elnyomó rendszeréről volt szó, másfelől ezen idő alatt a sziget igen jelentős fejlődésen, iparosodáson ment keresztül.<sup>4</sup>

A Kínai Birodalom mindeközben modern történelme egyik leginkább vérzivataros időszakát élte át, amelynek során a külföldi behatolás és a gyengülő császári közigazgatás mellett számtalan lázadás és háború tizedelte az ország lakosságát. A császárság végül 1911-ben megbukott, és 1912-ben létrejött a Kínai Köztársaság a Kuomintang (KMT, nacionalista párt) irányításával. A második világháború során Japán megszállta Kína jelentős részét, ami újabb szörnyű időszakot jelentett a kínai lakosság számára. Ezekből az eseményekből Tajvan szerencsésen kimaradt, majd a japán kapitulációt követően a sziget visszakerült Kínához, pontosabban a Kínai Köztársasághoz. A helyzetet nehezítette, hogy a tajvaniak számára ekkorra már ismeretlen volt a kínai kormányzat, míg a „szárazföldi” kínaiak gyanakodva tekintettek a japán kollaboránsnak vélt szigetlakókra. Azonban a világháború lezárását követően szinte azonnal kiújult a Mao Ce-tung (Mao Zedong) vezette Kínai Kommunista párttal vívott polgárháború, amely a Csang Kaj-sek (Chiang Kai-shek, Jiang Jieshi) által vezetett KMT vereségével zárult 1949-ben. A köztársasági csapatok elvesztették a Kína feletti ellenőrzést, és csupán Tajvan szigetét tudták megtartani, ahol a szárazföldről érkezett körülbelül 1 millió menekült berendezte új, ideiglenesnek szánt fővárosát, Tajpejt (Taibei).

## Amerikai–tajvani kapcsolatok a hidegháború alatt

A kínai polgárháborút követő rövid időszakban (1949–1950) a Truman-kormányzat kívárt, azaz nem kívánt egyértelműen állást foglalni a kínai belső konfliktus végeredménye kapcsán, sőt azt várta, hogy Tajvan szigetét is hamarosan elfoglalják Mao Ce-tung csapatai. Truman elnök 1950 januárjában még úgy nyilatkozott, hogy az USA nem avatkozna be a Tajvani-szoros ügyébe, akár a KNK fegyveres támadása estén sem. A koreai háború kitörése és a Kínai Népköztársaság megszilárdulása, illetve egyértelmű szovjet orientációja álláspontja átgondolására készítette Washington. Az új kelet-ázsiai biztonságpolitikai helyzetben Truman – alig pár hónappal fenti kijelentését követően – már úgy vélte, hogy a Tajvani-szoros semlegessé tétele fontos az USA számára, így 1950 júniusában a szorosba vezényelte az amerikai hetedik flottát, megelőzendő a fegyveres konfliktust a köztársasági és a kommunista erők között. Ez ugyanakkor ellentétben állt Csang Kaj-sek tajvani elnök<sup>5</sup> és az amerikai antikommunista politikusok érdekeivel, hiszen megakadályozta a Kuomintang támadását is a szárazföld ellen. Truman irreálisnak tartotta Csang Kaj-sek ambícióit Kína területének visszafoglalása kapcsán, ám utódja, az egykori világháborús tábornok, Dwight Eisenhower másképp látta. Ennek megfelelően 1953 februárjában feloldotta a hetedik flotta által ellátott tengeri blokádot, ami lehetővé tette Csang Kaj-sek számára a katonai felkészülést, és ezzel az első tajvani válság kitörését. A következő év folyamán a köztársaságiak több 10 ezer fős sereget telepítettek a felügyeletük alatt álló, a szárazföldről csupán pár kilométerre fekvő Kinmen- és Matsu-szigetekre, amelyeken

<sup>4</sup> MORRIS, Andrew D. (2004): Taiwan's History: An Introduction. In JORDAN, David K. – MORRIS, Andrew D. – MOSKOWITZ, Marc L. eds.: *The Minor Arts of Daily Life. Popular Culture in Taiwan*. Honolulu, University of Hawai'i Press. 3–31.

<sup>5</sup> A Kínai Köztársaság mindenkori első emberét a Kínai Népköztársaság nem ismeri el „elnöknek”, csupán a tajvani „vezető” címen szoktak hivatkozni rá.

erődítményeket hoztak létre. Válaszul a kínai Népi Felszabadító Hadsereg tüzérségi támadás alá vette a szigeteket, és csapatokat vont össze a szárazföldön. Ennek hatására Washingtonban felerősödött a kommunizmus agresszív terjeszkedésétől való félelem, és szeptember 12-én az amerikai vezérkar nukleáris csapást javasolt a KNK ellen. Eisenhower elutasította a tervet, de 1954. december 2-án az USA és a Kínai Köztársaság között létrehozták a kínai–amerikai kölcsönös védelmi egyezményt, de ez nem vonatkozott a kínai partoknál található, tajvani kézben lévő kisebb szigetekre. A KNK 1955 elején elfoglalt néhányat e szigetek közül, mire az amerikai kongresszus január 29-én elfogadta a Formosa-határozatot, amely felhatalmazta az elnököt katonai eszközök bevetésére Tajvan védelme érdekében. Márciusban Dulles külügyminiszter már arról beszélt, hogy Washington komolyan fontolgatta a nukleáris csapást a KNK fegyveres erői ellen, ami azonban kiváltotta a többi NATO-tagország ellenkezését. Végül 1955 áprilisában a KNK vezetése jelezte, hogy hajlandó tárgyalásokba bocsátkozni, majd május 1-jén felfüggesztették a Kinmen és Matsu elleni tüzérségi támadást. E döntésben közrejátszhatott, hogy a Szovjetunió nem volt hajlandó nukleáris megtorlással fenyegetni az USA-t „egy Kína” elleni hasonló támadás esetén, így az amerikai elrettentés sikeres volt.<sup>6</sup>

Nem tartott azonban sokáig a nyugalom, 1958-ban kitört a második tajvani válság. Valószínűleg azért, hogy kipuhatolja a Tajvan védelmére vonatkozó amerikai elkötelezettség mértékét, augusztus 23-án a KNK ismét tüzérségi támadást intézett a Kinmen-szigeten található köztársasági csapatok ellen, akik válaszcsepást mértek a szárazföldre. Mindkét oldalon több 100 halálos áldozatot követelt az akció. A tajpeji kormány a kölcsönös védelmi egyezményre hivatkozva segítséget kért az Egyesült Államoktól, amely válaszul megerősítette a hetedik flotta jelenlétét a szorosban, és harci repülőgépeket telepített Tajvanra. Emellett titokban új típusú levegő-levegő rakétákkal szerelte fel a sziget légierijét, amely így képes volt számos, elavultabb fegyverzettel rendelkező, szovjet gyártmányú KNK-gépet megsemmisíteni. Mindeközben Washington ismét mérlegelte a kínai szárazföld elleni nukleáris csapás lehetőségét, de valójában próbálta elkerülni, hogy Csang Kaj-sek kormánya belerángassa egy, a KNK ellen vívott háborúba. Szeptember elején Peking csökkentette a tüzérségi támadás intenzitását, majd októberre patthelyzet állt elő, mivel a kommunista erők kifogytak a tüzérségi lőszerből. A következő években már csak a hét bizonyos napjain lőtte a KNK a Kinmen-szigetet, és viszont, gyakran propagandaanyagokkal töltött lövedékekkel. Idővel a tajvani fél már nem is viszonzta a tüzet, ami a kommunista oldal részéről is leginkább kiképzési célokat és az elavult lőszer felhasználását szolgálta.<sup>7</sup> Ez a helyzet egészen 1979-ig, a kínai–amerikai kapcsolatok normalizálásáig fennállt.

Az 1960-as években az Egyesült Államok mind jobban belebonyolódott a vietnámi háborúba, amely természetesen hatással volt a Kínához és Tajvanhoz fűződő kapcsolataira is. Tanulva a koreai háborúban elkövetett hibákból, Washington igyekezett közös nevezőre jutni Pekinggel, elkerülendő egy kínai beavatkozást a vietnámi konfliktusba. Ennek érdekében 1965-től kezdve megváltozott az amerikai kommunikáció, amely addig gyakran nyíltan vádolta Kínát a vietnámi ügyekbe való beavatkozással és a kommunizmus erőszakos terjesztésével. Johnson elnök 1966 januárjától már nem említette Pekinget az észak-vietnámi

<sup>6</sup> MATSUMOTO, Haruka (2010): The Taiwan Strait Crisis of 1954–55 and U.S.–R.O.C Relations. *IDE Discussion Papers*, No. 223.

<sup>7</sup> HALPERIN, Morton H. (1966): *The 1958 Taiwan Straits Crisis. A Documented History*. Santa Monica, RAND Corporation.

erők mögött álló felbujtóként, a külügyminisztérium kelet-ázsiai ügyekért felelős helyettes államtitkára pedig arról beszélt, hogy nem szükségszerű Kína katonai feltartóztatása az Egyesült Államok által, elég, ha az USA támogatja térségbeli szövetségeseit egy külső támadás esetén. A kínai vezetés érzékelte az amerikai hangnem megváltozását, és bár továbbra is gyanakodva tekintettek Washington helyi törekvéseire, nem zárták ki a kapcsolatok javításának lehetőségét. Igaz, ekkor még szó sem lehetett a viszony teljes normalizálásáról, hiszen az USA nem volt hajlandó változtatni Tajvant támogató politikáján.<sup>8</sup>

A gyorsan romló kínai–szovjet viszony a következő években alapjaiban változtatta meg nemcsak a kelet-ázsiai térség, hanem a globális stratégiai háromszög erőegyensúlyát. Miután 1969-ben a két kommunista nagyhatalom már rövid fegyveres összecsapásba is keveredett egymással az Usszuri folyó mentén, az Egyesült Államok – Henry Kissinger nemzetbiztonsági tanácsadó külpolitikai irányítása mellett – elérkezettnek látta az időt a háromszög átrajzolására. Először fordult elő, hogy egy amerikai elnök (előbb csak bizalmasai között) arról beszélt, hogy Washington stratégiai érdeke egy olyan jelentős kommunista ország fennmaradása, amellyel 20 évig semmilyen diplomáciai kapcsolata sem volt, és amellyel két katonai összecsapásba is keveredett. Nixon a Szovjetuniót tartotta veszélyesebb ellenfélnek, így egy esetleges kínai–szovjet háborúban a semlegességet választották volna, de közben a lehető legnagyobb mértékben segítették volna Pekinget.<sup>9</sup> Az azóta legendássá vált „pingpong diplomácia” Kissinger titkos pekingi útjához vezetett 1971-ben, majd Nixon látogatásához 1972-ben, amely új fejezetet nyitott az amerikai–kínai–tajvani kapcsolatokban.

Az ENSZ 1971. október 25-én elfogadott 2758. számú közgyűlési határozata az alábbiakat fogalmazta meg:

„A Közgyűlés,  
az Egyesült Nemzetek Alapokmányának elveit felidézve,  
figyelembe véve azt, hogy a Kínai Népköztársaság jogainak visszaállítása elengedhetetlen az Egyesült Nemzetek Alapokmányának védelme és az ENSZ annak megfelelő működése érdekében;  
elismerve, hogy a Kínai Népköztársaság kormányának képviselői Kína egyetlen jogszerű képviselői az Egyesült Nemzetek Szervezetében, és hogy a Kínai Népköztársaság a Biztonsági Tanács öt állandó tagjának egyike;  
úgy dönt, hogy visszaállítja a Kínai Népköztársaság minden jogát, és elismeri a kormánya képviselőit Kína egyetlen legitim képviselőjének az Egyesült Nemzetekben, és haladéktalanul kizárja Csang Kaj-sek képviselőit az Egyesült Nemzetekben jogtalanul elfoglalt helyéről, és minden kapcsolódó intézményből.”<sup>10</sup>

Az ENSZ-tagság elvesztését követően a világ legtöbb országa, amely addig a Kínai Köztársaságot ismerte el, fokozatosan megszakította diplomáciai kapcsolatait Tajpejjel, és helyette Pekinggel létesített hivatalos kapcsolatokat. Ez a folyamat idővel ahhoz vezetett,

<sup>8</sup> ROGERS, Frank E. (1976): Sino-American Relations and the Vietnam War, 1964–66. *The China Quarterly*, Vol. 66, 293–314.

<sup>9</sup> KISSINGER, Henry (2014): *Kínáról*. Budapest, Antall József Tudásközpont. 237.

<sup>10</sup> *Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations* (é. n.). Forrás: [www.un.org/en/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=A/RES/2758\(XXVI\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758(XXVI)) (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.). Az ENSZ 2758. számú határozata, amelyet a 26. közgyűlésén fogadott el. Saját fordítás.

hogy egyesek már nemcsak Tajvan szuverenitását, hanem államiségát is megkérdőjelezték, amely – Vincent Wei-cheng Wang megfogalmazása szerint – váratlan fordulatot jelentett a nemzetközi jog szempontjából, hiszen az 1933-as, az államok jogairól és kötelezettségeiről szóló montevidói egyezmény úgy rendelkezik, hogy az állam politikai léte független annak más államok általi elismerésétől, az elismerést nem lehet feltételekhez kötni, illetve az visszavonhatatlan.<sup>11</sup>

Nixon látogatása alkalmával született meg a kínai–amerikai kapcsolatokat és így a Tajvannal kapcsolatos amerikai álláspontot máig alapvetően meghatározó 4 fő dokumentum közül az első, az 1972-es sanghaji kommuniké. Ebben már megfogalmazódott a kétoldalú kapcsolatok normalizálására való igény, de az igazán lényeges pontok a kölcsönös elfogadásról és be nem avatkozásról, a békés együttélésről és természetesen Tajvan kérdéséről szóltak. Ez utóbbi kapcsán az Egyesült Államok a precíz fogalmazás szerint tudomásul vette, hogy a Tajvani-szoros mindkét partján élő kínaiak fenntartják, hogy csak egyetlen Kína létezik és Tajvan Kína része. Az amerikai kormányzat nem kérdőjelezi meg ezt, de megerősíti, hogy az ügy békés, kínaiak általi megoldásában érdekelt. Ennek szellemében megerősíti, hogy a végső cél az amerikai fegyveres erők és létesítmények kivonása Tajvanból. Addig is fokozatosan csökkenti erőit Tajvanon, ahogy a feszültség csökken a térségben.<sup>12</sup>

Az Egyesült Államok ugyan még 1978-ban is Tajvant ismerte el a kínai nép jogos képviselőjeként, a Carter-kormányzat a Kínával szembeni enyhülés keretében (illetve a Szovjetunióval szembeni kvázi szövetség érdekében) megszakította a hivatalos diplomáciai kapcsolatokat Tajpejjel, és felvette azokat Pekinggel 1979-ben. Ezzel Tajvan szigete immár véglegesen a kínai–amerikai közeledés, azaz a *realpolitik* áldozatává vált, legalábbis ami szuverenitásának nemzetközi elismertségét illeti. Ez alkalommal – 1979-ben – írták alá a második alapvető dokumentumot, a kapcsolatok helyreállításáról szóló kommunikét, amelynek értelmében a két fél elismerte egymást, az USA vállalta, hogy a jövőben csupán kulturális, kereskedelmi és más, nem hivatalos kapcsolatokat tart fent a tajvani néppel. Emellett megerősítették a sanghaji kommuniké alapelveit, így többek között azt, hogy az Egyesült Államok tudomásul veszi azt a kínai álláspontot, hogy csupán „egy Kína” létezik, és annak része Tajvan.<sup>13</sup>

Ugyanakkor az Egyesült Államok nem kívánta magára hagyni Tajvant, így a washingtoni Kongresszus 1979 áprilisában elfogadta a Taiwan Relations Actet (TRA), a harmadik alapvető dokumentumot. E jogszabály nem határozza meg, hogy a két fél közötti kapcsolatok hivatalosak vagy nem hivatalosak, viszont kiáll a szorosközi kapcsolatok békés úton történő jövőbeli rendezése mellett. A TRA egészen nyíltan fogalmaz, amikor azt írja, hogy az USA diplomáciai kapcsolatai a KNK-val azon az elváráson alapulnak, hogy Tajvan jövőjét békés úton döntenek majd el. A tajvani kérdés megoldására irányuló bármilyen nem békés eszközt az egész nyugat-csendes-óceáni térség békéje és biztonsága elleni fenyegetésként értelmezik.

<sup>11</sup> WANG, Vincent Wei-cheng (1996): Rethinking U.S.-Taiwan Relations after the Cold War: Creative Ambiguity vs. Assertive Democratization. *The American Asian Review*, Vol. 14, No. 3. 153.

<sup>12</sup> *Joint Statement Following Discussions With Leaders of the People's Republic of China* (é. n.). Forrás: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d203> (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)

<sup>13</sup> KAN, Shirley A. (2014): *China/Taiwan: Evolution of the "One China" Policy. Key Statements from Washington, Beijing, and Taipei*. Congressional Research Service. 37. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL30341.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)

Emellett lehetővé teszi, hogy az Egyesült Államok továbbra is védelmi jellegű fegyverekkel lássa el a szigetet, és fenntartsa az USA azon képességét, hogy ellenállhasson bármilyen erőszakos fellépésnek vagy más kényszerítő erőnek, amely Tajvan biztonságát vagy társadalmi és gazdasági rendszerét veszélyeztetné. A TRA értelmében létrejött az Amerikai Intézet Tajvanon, amely lényegében a két fél közötti napi ügyvitelért felel. Ugyanakkor a TRA nem kötelezi egyértelműen Washingtonot arra, hogy megvédje Tajvant egy külső támadás esetén, csupán arról szól, hogy az Egyesült Államoknak fenn kell tartania az arra alkalmas képességeket. E megfogalmazás hozza létre a stratégiai kétértelműséget az USA Tajvan-politikája kapcsán.<sup>14</sup>

Peking 1981 szeptemberében egy 9 pontból álló, a békés egyesítést elősegítő javaslat-csomaggal állt elő, amelyet egy évvel később a modern Kína atyja, Teng Hsziao-ping (Deng Xiaoping) az „egy ország, két rendszer” megoldásnak nevezett. E terv szerint a két ország-rész egyesítését követően Tajvan különleges közigazgatási területként (akárcsak Hongkong 1997 óta) nagyfokú autonómiát élvezne, a pekingi kormány nem szólna bele a helyi ügyekbe, sőt haderejét is megőrizhette volna. Emellett fennmaradt volna társadalmi-gazdasági berendezkedése, életstílusa, jogrendszere, önálló pénzügyei, és továbbra is önállóan intézhette volna gazdasági és kulturális kapcsolatait más országokkal. A különleges közigazgatási terület fogalma még a KNK 1982 októberében elfogadott új alkotmányába is bekerült.<sup>15</sup>

Csang Kaj-sek 1975-ben bekövetkezett halálát követően fia, Csang Csing-kuó (Chiang Ching-kuo) vette át Tajvan vezetését, aki ugyan kezdetben folytatta apja diktatórikus egy-pártrendszerét, ám idővel elindította az országot a demokratizálódás útján. Halála előtt nem sokkal, 1987-ben megszüntette az évtizedek óta fennálló statáriumot, és addigra már az ellenzéki csoportosulások létrejötte is lehetővé vált. Utóda, Li Teng-huj (Lee Teng-hui) folytatta a demokratizálódási folyamatot, így 1992-ben sor kerülhetett az első közvetlen parlamenti választásokra. Emellett történelmi jelentőségű volt, hogy Li hivatalosan is elismerte, a Kínai Köztársaság nem rendelkezik fennhatósággal a szárazföldi Kína területe felett, ami ugyan nyilvánvaló volt, de e lépés politikai szempontból mégis elválasztotta egymástól Tajpejt és Pekinget.<sup>16</sup>

Miután az USA 1971-től fokozatosan közeledett Pekinghez és távolodott Tajpejtől a Szovjetunióval szembeni közös fellépés jegyében, Ronald Reagan az 1980-as elnökválasztási kampányban kritizálta Carter elnök Kína-politikáját, és kifejezetten javasolta a diplomáciai kapcsolatok helyreállítását Tajpejjel egy hivatalos összekötő iroda formájában. Reagan győzelmét követően a kínaiak élesen támadni kezdték a Tajvanba irányuló amerikai fegyvereladásokat, amelyet az sem enyhített, hogy Washington hasonló fegyvervásárlási lehetőséget ajánlott fel Pekingnek is. A helyzetet végül a negyedik alapvető dokumentum, azaz a harmadik kommuniké elfogadása oldotta meg 1982-ben, amely a fegyvereladások fokozatos csökkentését, majd beszüntetését irányozta elő, amikor a „helyzet lehetővé teszi azt”.<sup>17</sup> A kínai-amerikai megállapodás sokként érte a tajvani vezetést, így Washington

<sup>14</sup> KAN, Shirley A. – Morrison, Wayne M. (2014): *U.S.-Taiwan Relationship: Overview of Policy Issues*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/R41952.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)

<sup>15</sup> QIMAO, Chen (1987): The Taiwan Issue and Sino-U.S. Relations: A PRC View. *Asian Survey*, Vol. 27, No. 11. 1161–1175.

<sup>16</sup> CAMPBELL, Kurt M. – MITCHELL, Derek J. (2001): Crisis in the Taiwan Strait? *Foreign Affairs*, Vol. 80, No. 4. 14–25.

<sup>17</sup> QIMAO 1987.

kénytelen volt egy 6 pontból álló ígéretet tenni („hat biztosíték”<sup>18</sup>), amely szerint az USA nem állapított meg időpontot a fegyvereladások beszüntetésére, nem egyezett Pekinggel a fegyvereladásokról, nem vállal közvetítő szerepet a KNK és a Tajvan között, nem módosítja a TRA-t, nem változtatta meg álláspontját Tajvan szuverenitása kapcsán és nem gyakorol nyomást Tajvanra, hogy az tárgyalásokat kezdjen a KNK-val.<sup>19</sup>

Az 1980-as évek közepére némileg megbomlott az USA–Tajvan–Kína lokális háromszög, ugyanúgy, ahogy változás állt be az USA–Kína–Szovjetunió alkotta globális háromszögben is. Ez utóbbi az Egyesült Államok hátrányára változott, hiszen a közel két évtizeden át tartó kínai–szovjet ellentét enyhülni kezdett, és így a két kommunista nagyhatalom közelebb került egymáshoz, mint amilyen szoros kapcsolatokat az USA-val ápoltak. Ez persze hatással volt a Tajvanhoz fűződő kapcsolatokra is, hiszen Kína már kevésbé érezte magát fenyegetve a Szovjetunió által, így nagyobb figyelmet fordíthatott a Tajvani-szorosra, és kevésbé kellett tekintettel lennie az Egyesült Államokra. Ez az időszak azonban végül rövidre sikerült, hiszen a keleti tömb, majd az Szovjetunió felbomlásával szétesett a globális stratégiai háromszög is. Az Egyesült Államok a hidegháború győztes szuperhatalmaként egyedülálló hatalmi helyzetbe került, amelyben a Kínai Népköztársaság jelentősége erősen megcsappant, Peking már nem volt ütőkártya Moszkvával szemben. Ráadásul az 1989. június 4-i Tienanmen téri véres leszámolás kiváltotta a nemzetközi közösség tiltakozását, és hosszú évekre mélypontra taszították az amerikai–kínai politikai kapcsolatokat. Mindeközben Tajvan a demokratizálódás útjára lépett, így Washington már nem csupán stratégiai partnernek tekintette, hanem kialakult egy, a közös értékeken alapuló kapcsolat is, amely a washingtoni politikai körökben létrehozta a Tajvan-lobbit.

## Amerikai–tajvani kapcsolatok a hidegháborút követően

A tajvani konfliktus nem tartozik azon ügyek közé, amelyek a hidegháború végével maguk is megoldódtak volna. Az 1990-es évek elején a gazdaságilag már jelentős regionális hatalomnak számító sziget továbbra is sok szempontból kitaszított volt a nemzetközi közösségből. Csupán 31, többnyire jelentéktelen ország ismerte el szuverén államként, és továbbra sem lehetett az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagja. Az USA–Kína–Tajvan kapcsolatrendszer alapját a hidegháborút követően is a 4 fő dokumentum határozta meg: az USA és a KNK által aláírt 3 közös nyilatkozat (1972, 1978, 1982) és az 1979-ben az amerikai Kongresszus által elfogadott TRA. Ezeknek megfelelően Washington elfogadta a Pekingből kormányzott államot mint az „egyetlen Kínát” és annak három feltételét: a Tajvannal fenntartott diplomáciai kapcsolatok megszakítását, a kölcsönös biztonsági szerződés felmondását és az amerikai katonai jelenlét felszámolását.<sup>20</sup> Ezen egyezmények segítségével az USA úgy alakíthatott ki konstruktív együttműködést a Kínai Népköztársasággal, hogy közben Tajvannal fenntarthatta nem hivatalos kapcsolatait és védelmi együttműködését. A tajvani–kínai kapcsolatokban fontos mérőöldkö volt az úgynevezett 1992-es konszenzus elérése, amely szerint a Kínai Népköztársaság és a Kínai Köztársaság félhivatalos képviselői

<sup>18</sup> KAN 2014, 43.

<sup>19</sup> DITTMER 2005.

<sup>20</sup> KAU, Michael Y. M. (1999): Clinton's 'Three No's' Policy: A Critical Assessment. *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. 6, No. 2. 15–22.

megállapodtak abban, hogy csupán egyetlen Kína létezik, még ha azt nem is döntötték el, melyik az az egy. A találkozóra az akkor még brit igazgatás alatt álló Hongkongban került sor a kínai Tajvani Szorosközi Kapcsolatok Egyesülete (ARATS) és a tajvani Szorosközi Alapítvány (SEF) között. A folytatásra 1993 áprilisában került sor Szingapúrban, ahol kínai részről Wang Daohan, tajvani részről pedig Koo Chen-fu találkozott egymással, és megállapodtak a postai szolgáltatásokról és egyes dokumentumok kölcsönös hitelesítéséről, illetve további találkozókról.<sup>21</sup> Igaz, a konszenzus pusztá tényét is megkérdőjelezi egyesek, így például a tajvani DPP párt szerint szó sincs konszenzusról, sőt az elnevezést is csupán évekkel később alkotta meg egy tajvani KMT-politikus.

### *A Clinton-kormány Tajvan-politikája*

Az Egyesült Államokat az unipoláris világrendbe bevezető, első poszthidegháborús elnök számára a Kínai Népköztársaság már közel sem volt olyan fontos partner, mint elődei idején. Mégis számos konfliktust kellett kezelnie elnöksége idején, amelyek részben abból fakadtak, hogy a hidegháború lezárultával Peking hátrányos helyzetbe került, ami felbátorította a tajvani vezetést.

Az új, a hidegháborút követő időszakban az USA áttekintette külpolitikai prioritásait, és így a Tajvanhoz fűződő kapcsolatait is megvizsgálta. Az ezt tárgyaló kongresszusi meghallgatáson az amerikai külügyminisztérium tisztségviselője úgy fogalmazott, hogy hiba lenne bármiféle olyan kapcsolat létrehozása Tajpejjel, amelyet Peking hivatalosnak vélhet. Ugyanakkor arról is beszámolt, hogy Clinton elnök módosította Washington álláspontját Tajvan – mint fontos szereplő – nemzetközi szervezetekben betöltött tagsága kapcsán. Ennek megfelelően az USA támogatta a sziget tagságát minden olyan szervezetben, amelyben az államiság nem feltétel, és segíteni kívánta a tajvani álláspont megjelenését azokban, amelyekben nem lehetett tag.<sup>22</sup>

Az elnököt számos politikai támadás érte a tajvani demokratikus berendezkedést támogató republikánus kongresszusi képviselők részéről 1994-ben, amikor a kormány nem engedélyezte Li Teng-huj számára, hogy kiszálljon az üzemanyag-vételezésre Honoluluban leszállt repülőgépéből. Egy évvel később Li vízumért folyamodott, hogy meglátogathassa egykori egyetemét, a Cornellt. Az amerikai külügyminiszter biztosította a kínai felet, hogy a vízum megadása ellentétes lenne Washington álláspontjával a tajvani ügyek kapcsán, de aztán engedve a Kongresszus mindkét pártja részéről érkező belpolitikai nyomásnak, Li mégis bebocsátást nyert. Beszéde a tajvani demokratikus tapasztalatokról tovább ingerelte Pekinget, amely később rakétakísérleteket jelentett be a tajvani partok mentén. 1996 márciusában – a közelgő tajvani választások befolyásolása érdekében – Peking igen fenyegető gyakorlatokba kezdett a tajvani szorosban, amely éles lövészet mellett kételtű csapatmozgásokat

<sup>21</sup> SHIQUAN, Xu (2001): The 1992 Consensus: A Review and Assessment of Consultations Between the Association for Relations Across the Taiwan Strait and the Straits Exchange Foundation. *American Foreign Policy Interests*, Vol. 23, No. 3. 121–140.

<sup>22</sup> LAWRENCE, Susan V. – MORRISON, Wayne M. (2017): *Taiwan: Issues for Congress*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44996.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)

is magában foglalt.<sup>23</sup> Ezzel kitört a harmadik tajvani válság, mire az amerikai kormány két repülőgép-hordozó harccsoportot rendelt a térségbe. Peking szerint a válság forrása 1992 volt, amikor Washington F–16 típusú vadászgépeket adott el Tajvannak. Tajpej szerint viszont ez a lépés csupán válasz volt arra, hogy a KNK SU–27 típusú gépeket vett Oroszországtól. Akárhogy is, az 1980-as évek viszonylag nyugodt szorosközi kapcsolatait követően ismét fokozta a fegyverkezést a két szemben álló fél.<sup>24</sup> A kínai kormány 150 ezer fős sereget vont össze Fucsien (Fujian) tartományban, a Tajvani-szoros partján, és figyelmeztette Washingtont, hogy repülőgép-hordozói ne hajózzanak be a szorosba. Az USA ugyan nem tett semmilyen ígéretet, de valóban nem küldött hajókat közvetlenül a szorosba, hiszen akár egy véletlen baleset is könnyen a helyzet eszkalálódásához vezethetett volna. A tajvani választások végül Li Teng-huj győelmét hozták, azaz Peking nem érte el célját, mégis felhagyott a hadgyakorlatokkal, és kifejezte tárgyalási hajlandóságát. Az USA kívonta repülőgép-hordozóit a térségből. A krízis hátteréhez tartozott, hogy a tajvani vezetés viszonylag gyorsan eltávolodott az 1992-es konszenzustól, amikor egyre gyakrabban két Kínáról beszélt, azaz két, szuverén államról a szoros két partján. Ugyan már a krízis lezárulta után, de maga Li is úgy nyilatkozott egy 1996-os interjúban, hogy „nincs „egy Kína””, az majd csak az egyesítés után lehetséges, és addig is két külön állam van.<sup>25</sup>

Clinton második elnöki mandátuma derekán, 1998 júliusában látogatott először a KNK-ba, ahol megragadta az alkalmat Tajvannal kapcsolatos álláspontja kifejtésére is. Ennek értelmében az USA nem támogatta Tajvan függetlenségét vagy két Kína létrejöttét vagy egy Tajvani és „egy Kína”i állam létét (ez lényegében mind ugyanazt jelenti, csak diplomáciai szempontból volt fontos ennyire pontosan fogalmazni). Az amerikai elnök emellett azt is elmondta, Washington nem gondolta, hogy Tajvannak bármilyen olyan szervezet tagjának kéne lennie, ahol az államiság feltétel. Fenti mondatai a „három nem” (three no’s, azaz nem a függetlenségre, nem a két külön államra bármilyen néven és nem Tajvan tagságára nemzetközi szervezetekben) néven kerültek be a történelemkönyvekbe, és heves vitát váltottak ki az amerikai és tajvani politikai életben. A kormány azzal érvelt, hogy az elnök szavai csak megerősítették Washington több évtizedes Tajvan-politikájának korábban is elhangzott alapjait. Ezzel szemben a kritikusok szerint azzal, hogy Clinton elnökként kínai földön egy, a korábbiaknál kevésbé pontos megfogalmazását nyilatkozatba adta, veszélyeztette az USA és Tajvan érdekeit, és szűkítette Tajvan-politikája mozgásterét.<sup>26</sup> A tajpeji külügyminisztérium is élesen reagált, közleményében hangoztatta, hogy „az Egyesült Államoknak és a kínai kommunistáknak nincs joguk és lehetőségük kétoldalú tárgyalásokat folytatni bármilyen velünk [Tajvannal] kapcsolatos ügyről”.<sup>27</sup> Az üggyel kapcsolatos amerikai belpolitikai vita nem volt új keletű, valójában már évtizedek óta zajlott Washingtonban az ország Tajvan-politikája kapcsán. Az 1970-es években a Kongresszus

<sup>23</sup> ROBERTS, Guy (2014): Acknowledge and Commit, Disagree and Continue: US China Policy for the 21<sup>st</sup> Century. *Security Challenges Journal*, Vol. 10, No. 1. 87–104.

<sup>24</sup> CAMPBELL–MITCHELL 2001.

<sup>25</sup> QIMAO, Chen (1996): The Taiwan Strait Crisis: Its Crux and Solutions. *Asian Survey*, Vol. 36, No. 11. 1055–1066.

<sup>26</sup> YATES, Stephen (1998): *Clinton Statement Undermines Taiwan*. Executive Memorandum, The Heritage Foundation, No. 538. Forrás: [www.heritage.org/report/clinton-statement-undermines-taiwan](http://www.heritage.org/report/clinton-statement-undermines-taiwan) (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)

<sup>27</sup> BRODER, John M. (1998): Clinton in China: The Overview; Clinton Sends Dual Message to China in Interview on TV. *The New York Times*, 1998. 07. 01. Forrás: [www.nytimes.com/1998/07/02/world/clinton-china-overview-clinton-sends-dual-message-china-interview-tv.html](http://www.nytimes.com/1998/07/02/world/clinton-china-overview-clinton-sends-dual-message-china-interview-tv.html) (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)

a Pekinggel létesítendő diplomáciai kapcsolatok előnyeit és hátrányait tárgyalta, majd mindkét nagy párt élesen kritizálta a Carter-kormányt, amikor az normalizálta kapcsolatait Pekinggel. Ennek eredményeként a Kongresszus lényegében teljesen átírta a kormány által javasolt TRA tervezetét.<sup>28</sup>

A Clinton-kormány két okból dönthetett amellett, hogy a korábban megszokottaknál egyértelműbbé teszi a helyzetet. Egyrészt a harmadik válság a Tajvani-szorosban ráébresztette Washingtont, hogy ha Tajpej túl messzire megy a függetlenséghez vezető úton, az végül nem hagy más lehetőséget Peking számára, mint a sziget fegyveres úton történő visszaszerzését. Márpedig az USA nem kívánt háborúba bocsátkozni Kínával Tajvan miatt, így szükségesnek látták Tajpej tudomására hozni, hogy az amerikai támogatás nem garantált, ha Tajvan kiprovokálja a kínai támadást. A második megfontolás szerint a Tajvan kapcsán Pekingnek tett engedményekért cserébe Kína támogathat más, az Egyesült Államoknak fontos érdekeket, illetve Tajvan ügye nem akadályozhatja minden téren az amerikai–kínai stratégiai együttműködést. A tajvani közvélemény ugyanakkor másképp látta a helyzetet, hiszen összpárti egyetértés alakult ki a téren, hogy Tajvan, azaz a Kínai Köztársaság valójában már 1912 óta szuverén állam, azaz nem is lett volna szükség a függetlenség kimondására. Az 1990-es évek végén a társadalom döntő többsége – mintegy 70%-a – a status quo fenntartása mellett volt a közvélemény-kutatás adatai szerint, és úgy ítélte meg, hogy a két fél társadalmi-politikai rendszere továbbra is túl távol állt egymástól. Ennek megfelelően a többség nem az egyesítés, illetve függetlenség közötti feszültség feloldását látta a fő feladatnak, hanem egy ilyen rendszer kidolgozását, amely megteremtette volna a mindkét oldal számára elfogadható békés tárgyalások és kommunikáció mechanizmusát.<sup>29</sup>

Clinton elnöki mandátumának vége felé, 1999-ben került a Kongresszus elé a Taiwan Security Enhancement Act, amelynek értelmében az Egyesült Államok fokozta volna védelmi együttműködését a szigettel, mind a kiképzés, mind pedig a hadifelszerelések terén. Emellett közvetlen katonai kommunikációt hozott volna létre a két fél között. Az elnök nem támogatta törvényjavaslatot, amelyet a Szenátus sem fogadott el 2000 februárjában, így nem vált törvénné.<sup>30</sup>

### *A Bush-kormány*

Hasonlóan elődeihez, George W. Bush is vehemens változásokat és konfrontatívabb fellépést ígért az ország Kína-politikája kapcsán a kampány során és a kormányzat első hónapjaiban. Úgy gondolta, hogy a harmadik tajvani válság tanulságait levonva Clinton túl megengedő lett Pekinggel szemben (soha többé nem engedte, hogy tajvani vezető beszédet tartson az Egyesült Államokban), amit ellensúlyozni kívánt. Már Bush elnöksége idején, 2001-ben Csen Suj-bien találkozhatott New Yorkban a polgármesterrel, Texasban pedig a Tajvan ügyét támogató szenátusi republikánus frakció vezetőjével.<sup>31</sup> Idővel azonban kénytelen

<sup>28</sup> SUTTER, Robert (1998): *Taiwan: The 'Three No's,' Congressional-Administration Differences, and U.S. Policy Issues*. CRS Report for Congress.

<sup>29</sup> KAU 1999.

<sup>30</sup> GOLDSTEIN, Steven M. – SCHRIVER, Randall (2001): *An Uncertain Relationship: The United States, Taiwan and the Taiwan Relations Act*. *The China Quarterly*, No. 165, 147–172.

<sup>31</sup> ROBERTS 2014.

volt visszatérni a korábbi évtizedekben követett irányvonalhoz, amikor felelős vezetőként szembe kellett néznie a Kínával szemben Tajvant favorizáló külpolitika kockázataival.<sup>32</sup>

A Bush-kormányzat Kína-politikája 3 fő elgondoláson alapult. Egyrészt az Egyesült Államok mindig gyanakvóan tekintett a feltörekvő hatalmakra, és Kínát tekinti a következő évtizedek amerikai hatalomra leselkedő legnagyobb kihívásának. Másodszor Washingtonban sokan tekintenek Kínára úgy, mint a ballisztikus rakéták és tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos technológiák terjesztésének egyik kulcsszereplőjére, amely terrrorszervezeteknek otthont adó államoknak is elad ilyen jellegű tudást. A harmadik fő kérdés pedig Tajvan, amely továbbra is fejlett katonai eszközöket vásárolhatott az Egyesült Államoktól. Ráadásul az amerikai vezetés egyre gyakrabban hangoztatta, hogy a kérdés békés rendezését nem lehet biztosra venni, és a tajvani hatóságoknak éberén figyelnie kell a KNK katonai fejlesztéseit. Még ennél is tovább ment a Pentagon új, a nukleáris elrettenés helyzetét áttekintő dokumentuma, amely szerint egy Tajvan és Kína közötti fegyveres összecsapás esetén az USA megfontolná a közvetlen katonai beavatkozást, akár nukleáris fegyverek bevetésével is, és mindenképpen megerősítené biztonsági együttműködését a szigettel. Ez a határozott megfogalmazás éles ellentétben állt az Egyesült Államok által korábban évtizedekig követett stratégiai kétértelműséggel.

Jól szemlélteti a Bush-kormány kezdeti hozzáállását a Tajvan-kérdéshez, hogy több befolyásos tagja még több mint egy évvel a győzelmüket hozó választások előtt, 1999 augusztusában aláírt egy olyan dokumentumot, amely a stratégiai kétértelműség feladását és a Tajvan melletti egyértelmű katonai kiállást javasolta. Az aláírók között volt Paul Wolfowitz későbbi védelminiszter-helyettes, Lewis Libby, az alelnök majdani kabinetfőnöke, Richard Perle, aki később a védelmi miniszter fő tanácsadója lett, valamint Richard Armitage, aki külügyminiszter-helyettesként szolgált a választások után. Magára a későbbi elnökre is hatással volt az új irányzat, így Bush kormányzó is kiállt egy olyan egyértelmű Tajvan-politika mellett, amely aktívan szembeszáll a KNK esetleges fegyveres fellépésével, de elveti Tajvan függetlenné válását is.

A választásokat követően 3 különböző nézőpont alakult ki a Bush-kormányzaton belül Kína és Tajvan kapcsán. Colin Powell külügyminiszter amellett érvelt, hogy Kína nem feltétlenül ellensége az Egyesült Államoknak, és szükség van a párbeszédre. A védelmi miniszter, Donald Rumsfeld keményvonalas Kína-politikát javasolt, mert meglátása szerint Peking növekvő katonai ereje, Tajvan-politikája és stratégia törekvései jelentős fenyegetést jelentettek Washington számára. A harmadik irányzat az előző kettő között helyezkedett el, és természetesen az elnök is e köztes álláspontot képviselte, ami beszédeinek kettősségében is megragadható volt. Egy interjúban azt mondta 2001 áprilisában, hogy amennyiben támadás érné Tajvant, az USA minden segítséget megadna ahhoz, hogy a sziget megvédhesse magát. Ekkoriban engedélyezték azt is, hogy Tajpej 4 rombolót, 8 dízelmeghajtású tengeralattjárót és 12 tengeralattjáró-elhárító repülőgépet vásároljon az Egyesült Államoktól, ami az addigi egyik legnagyobb fegyverüzletet jelentette a két fél között.<sup>33</sup>

<sup>32</sup> HARDING, Harry (2005): Change and Continuity in the Bush administration's Asia Policy. In HATHAWAY, Robert M. – LEE, Wilson eds.: *George W. Bush and East Asia: A First Term Assessment*. Washington, D. C., Woodrow Wilson International Center for Scholars. 31–45.

<sup>33</sup> WANLI, Yu (2009): Breaking the Cycle? Sino-US Relations under George W. Bush Administration. In IIDA, Masafumi ed.: *China's Shift. Global Strategy of the Rising Power*. Tokyo, National Institute for Defense Studies. 81–98.

Nem csoda, hogy Peking ebben az időszakban úgy tekintett az USA Tajvan-politikájára, mint amely sértette Kína szuverenitását, szembement az „egy Kína” politikával és az 1982-es USA–Kína közös nyilatkozattal, amely a fegyvereladások fokozatos csökkentését irányozta elő. Bush fenti nyilatkozata a legerősebb effajta kijelentés volt amerikai elnök részéről a kapcsolatok normalizálása óta, ráadásul Washington lehetővé tette, hogy Csen Suj-pien (Chen Shui-bian) tajvani elnök New Yorkba látogasson 2001 májusában, és ott amerikai kongresszusi képviselőkkel találkozzon. Mindemellett a kínai fél nagy csalódására a Bush-kormányzat nem tett olyan nyilatkozatokat, amelyben szembehelezkedett volna Tajvan függetlenségi törekvéseivel, sőt az amerikai hadsereg szorosabbra fűzte együttműködését a szigetországgal, ami Peking szemében egy formálódó katonai szövetségnek tűnhetett.<sup>34</sup>

A 2001. szeptember 11-én bekövetkezett terrortámadások azonban megváltoztatták az USA Kína-politikáját is, és a kezdeti keményvonalas (héja) hozzáállás fokozatosan egy együttműködőbb irányba mozdult el. Hu Csin-tao (Hu Jintao) alelnök Washingtonba látogatott 2002 májusában, és tárgyalásait követően a védelmi miniszter helyettese többször is úgy nyilatkozott, hogy Washington nem támogatta Tajvan függetlenségét, illetve nem állt szándékában a sziget elválasztása a szárazföldi Kínától. A 2000-es tajvani választásokon az ellenzéki Demokratikus Progresszív Párt vezetőjeként győzelmet arató Csen Suj-pien személyében 70 év után először nem a Kuomintang vezette az országot. Csen a függetlenség fokozatos elérésének ígéretével került kormányra, amely alapjaiban veszélyeztette az amerikai–kínai álláspontot a sziget jogállása kapcsán. A Bush-kormányzat korai megnyilvánulásai ráadásul bátorítólág hatottak a tajvani vezetésre, ami egyrészt aggasztotta Pekinget, másrészt az USA is kénytelen volt egyértelművé tenni álláspontját, különösen, amikor Csen kilátásba helyezte egy népszavazás megrendezését az újraegyesítés vagy függetlenség témájában. Bush 2003 decemberében úgy nyilatkozott, hogy a tajvani vezetés egyoldalúan meg kívánja változtatni a status quót, amit az Egyesült Államok ellenez. Ez fordulópontot jelentett Washington Tajvan-politikájában, hiszen ettől fogva a függetlenség elvetése amerikai–kínai közös állásponttá vált.

A 2008-as tajvani választásokat megelőzően újra kiéleződött a politikai helyzet, hiszen a DPP továbbra is a függetlenség irányába tendáló ígéretekkel igyekezett meggyőzni a választókat. A 2007-ben Sydney-ben megrendezett Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés (APEC) csúcstalálkozóján Bush megerősítette Washington álláspontját, amely szerint az USA nem támogatja Tajvan függetlenségét, sem az arról szóló népszavazást, sem a Tajvan ENSZ-csatlakozásáról szóló népszavazást, és ellenez minden egyoldalú lépést, amely a status quo megváltoztatására irányul. A választás végül – mind az USA, mind pedig a KNK megnyugvására – a Kínához fűződő kapcsolatok javítását célul tűző Kuomintang győelmét hozta.

<sup>34</sup> Roy, Denny (2003): A Late Honeymoon for Bush and China: Enjoy It while It Lasts. *Asian Affairs: An American Review*, Vol. 30, No. 2. 79–87.

*Barack Obama elnöksége*

Barack Obama amerikai (2009–2017) és Ma Jing-csou (Ma Ying-jeou) tajvani elnök kormányzása szinte teljesen egybeesett, ami hozzájárult ahhoz, hogy e korszakban jelentette a szorosközi konfliktus évtizedek óta a legkisebb problémát az amerikai–kínai–tajvani kapcsolatokban. Ma személyében ismét a KMT vezette az országot, amely a szárazfölddel fenntartott kapcsolatok javítása mellett kötelezte el magát, így Washington megszabadult attól a kényelmetlen szereptől, amelyet a sokkal konfrontatívabb Csen Suj-pien idején kellett betöltenie. Ráadásul egy régóta húzódó fegyvereladási üzletre is sikerült pontot tenni a Bush-kormány utolsó hónapjaiban, így ez sem terhelte már az Obama-kormányt. A Tajpej és Washington közötti kapcsolatok szívélyesek, ugyanakkor távolságtartók voltak, mivel Ma elnök a nyugodt időszakot kihasználva a szárazföldi Kínával folytatott politikai közéletre és a gyümölcsöző gazdasági együttműködésre koncentrált, míg az USA nem látta okát, hogy beavatkozzon a stabil helyzetbe.<sup>35</sup> Peking Tajvan-politikájában is változás állt be Hu Csin-tao idején: immáron nem az egyesítést tűzte ki elsődleges célul, hanem a függetlenség kikiáltásának elkerülésére helyezte a hangsúlyt.<sup>36</sup>

Ma törekvéseinek megfelelően gyors fejlődésnek indultak a kínai–tajvani gazdasági kapcsolatok is, közvetlen tengeri, majd légi járatok indultak a szoros két partja között, engedélyezték a szárazföldi turisták látogatását a szigetre, és a tajvani cégek mind nagyobb befektetéseket hajtottak végre a Kínai Népköztársaságban. Emellett 2010-ben megkötötték a gazdasági együttműködési keretmegállapodást (ECFA), amelynek célja, hogy idővel felszámolják a kereskedelmi és befektetési akadályokat a szoros két partja között. Ezt követően aláírták a szorosközi kétoldalú befektetésvédelmi és ösztönző megállapodást (BIPPA) 2012-ben, majd a szorosközi szolgáltatáskereskedelmi megállapodást (TiSA) 2013-ban. Peking új stratégiája az ország óriási vonzerejére helyezte a hangsúlyt, abban bízva, hogy az üzleti és az emberek közötti kapcsolatok (B2B és P2P) idővel természetes, szerves fejlődés útján megteremtik majd az országegyesítéshez szükséges társadalmi körülményeket. Ugyanakkor a 2014 márciusában elindult „Napralforgó Mozgalom” felfedte, hogy a tajvani emberek egy része más utat szeretne választani. Az „Occupy Wall Street” kezdeményezést követő tajvani fiatal oktatók és hallgatók elfoglalták a törvényhozás épületét, így tiltakozva a Kínával megkötendő kereskedelmi egyezmények ellen.

A császárságnak véget vető wucsangi (Wuchang) felkelés századik évfordulóján, 2011-ben, Tajpejben és Pekingben egyaránt tartottak megemlékezéseket, az elhangzott nyilatkozatok pedig érdekes adalékként szolgálnak a konfliktus elemzéséhez. A pekingi hivatalos centenáriumi ünnepségen Hu Csin-tao (Hu Jintao), a Kínai Népköztársaság elnöke újra kiállt a békés egyesülés szükségessége mellett, és a köztársaság alapító atyjának, Szun Jat-szennek (Sun Yat-sen) szavait idézve úgy fogalmazott, hogy elérkezettnek látja az időt a múlt sebeinek begyógyítására, és a kínai nép egyesülése a kínai emberek javát szolgálná a szoros mindkét partján, ugyanakkor természetesen elutasította Tajvan bármiféle függetlenedési törekvését. Hu elnök békülékeny, a kulturális összetartozást és a közös múltból fakadó közös jövőt hangsúlyozó beszéde mellett azonban olyan mondatok is elhangoztak,

<sup>35</sup> RIGGER, Shelley (2017): Donald Trump is No Friend of Taiwan. *Foreign Policy Research Institute*, 2017. 03. 16. Forrás: [www.fpri.org/article/2017/03/donald-trump-is-no-friend-of-taiwan/](http://www.fpri.org/article/2017/03/donald-trump-is-no-friend-of-taiwan/) (A letöltés ideje: 2018. 06. 12.)

<sup>36</sup> DELISLE, Jacques (2009): China Policy under Obama. *Foreign Policy Research Institute*, 2009. 02. 01. Forrás: [www.fpri.org/article/2009/02/china-policy-under-obama/](http://www.fpri.org/article/2009/02/china-policy-under-obama/) (A letöltés ideje: 2018. 06. 12.)

amelyek azt jelezték, Peking továbbra is tartja magát korábbi határozott álláspontjához. A kínai Népi Felszabadító Hadsereg egyik tábornoka, Luo Yuan egy 2011. szeptember 25-én, Sanghajban elhangzott előadásában kifejtette, hogy a kínai haderő már 2008-ban készen állt Tajvan megtámadására a tajvani választások bizonytalan kimenetele miatt, és csak a Kínához fűződő jobb kapcsolatokat célul tűző Ma Jing-csiu győzelme csillapította le a kedélyeket.

A KNK továbbra is ragaszkodott az 1992-es konszenzushoz, és élesen ellenzett bármiféle külső beavatkozást Peking és Tajpej viszonyába, így különösen érzékenyen reagált az Egyesült Államok – szerintük provokatív – fegyvereladásaira. Érzékelhetővé vált, hogy Peking növekvő gazdasági, politikai és katonai hatalma Washingtont óvatosabb hozzáállásra készítette, így a még 2001-ben, a Bush-kormányzat idején Tajpejgel kötött megállapodás élét is próbálta elvenni Obama elnök. Tajpejnek komoly csalódást okozott, hogy Washington mégsem volt hajlandó eladni nekik az F-16 legújabb generációs változatát, csupán a már meglévő és korosodó F-16 A/B változatok felújítását ajánlotta fel. A kelet-ázsiai erőegyensúly változása arra kényszerítette Tajpejt, hogy védelmi stratégiáját is újragondolja. A korábbiakban a tajvani haderő komoly fegyverkezési programot folytatott, amely megpróbált valamiféle egyensúlyt fenntartani a szoros két oldalán felsorakozó erők között, azonban a 2000-es években egyre nyilvánvalóvá vált, hogy a sziget gazdasági és műszaki fejlettsége dacára sem tudja tartani az iramot a nála már egy nagyságrenddel nagyobb gazdasági teljesítményre képes szárazföldi Kínával. Így a tajvani védelmi stratégia a hagyományos fegyverkezés erőltetése helyett az aszimmetrikus helyzethez jobban illeszkedő, nem hagyományos eszközök felé fordult.

Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkezni, hogy az elmúlt évtizedek politikai és katonai feszültsége ellenére a szoros két partja között intenzív gazdasági kapcsolatok alakultak ki. 2005 óta Tajvan legnagyobb kereskedelmi partnere és egyben legnagyobb befektetési célpontja a KNK. A hivatalos adatok is 100 milliárd dollár körüli tajvani eredetű, szárazföldi kínai befektetésről szólnak, a becslések azonban a ténylegesen befektetett tőkét 300 milliárd dollárra teszik, amely nemcsak abszolút értékében, hanem a tajvani gazdaság méretének arányában is hatalmas összeg. A függés természetesen nem egyoldalú, mivel a tajvani technológia és *know-how* a KNK számára is rendkívül fontos, legalábbis egyelőre. Az is egyértelmű viszont, hogy az idő haladtával Tajpej mindinkább alárendelt helyzetbe kerül, hiszen a kínai gazdaság gravitációs erejének nem tud ellenállni. Peking tudatában van e folyamatnak, ennek megfelelően mérsékelte a nyomást, azaz a Hu-kormányzat már nem próbálta aktívan felszámolni Tajpej maradék diplomáciai kapcsolatait, de a nemzetközi szervezetekben továbbra is megakadályozta a sziget részvételét.

Válaszul Kína növekvő nemzetközi befolyására Tajpej fokozta külügyi aktivitását, és növelte az erre fordított kiadásait, ami így 2010-ben elérte a 31 milliárd új tajvani dollárt, ami például háromszorosa volt az azonos év magyar kiadásainak e téren. Mindez természetesen csupán lassítani tudta Tajpej relatív helyzetének fokozatos romlását. A sziget külpolitikájának fő célja a status quo fenntartása, amíg csak lehetséges. Ehhez elengedhetetlen az erős nemzetközi kapcsolatrendszer, ami politikailag és gazdaságilag is költségesebbé tenne Peking számára bármiféle egyoldalú, agresszív fellépést. Ezt erősíti a tajvani haderő olyan irányú fejlesztése, amely önállóan ugyan nem sokáig tudná fel tartóztatni a kínai haderő támadását, de potenciálisan nagy veszteségeket tudna okozni, ami eltántoríthatja Pekinget a katonai megoldástól. A másodlagos cél a lehető legjobb

tárgyalási pozíció biztosítása lehet arra az esetre, ha a politikai és gazdasági folyamatok idővel kikényszerítenék az egyesülést a Kínai Népköztársasággal. A Peking–Tajpei viszony következő állomását a 2012-ben tartott tajvani választások jelentették, amely a kormányzó KMT és Ma elnök ismételt győzelmével végződött, így a szorosközi viszonyra nem volt negatív hatással. Ez azért is tekinthető szerencsés kimenetelnek, mert az év végén elindult a népköztársaságban a hatalomátadási folyamat, amely politikailag érzékeny időszak. Egy esetleges válság a tajvani szorosban felerősíthette volna a nacionalista, harcias hangokat a Kínai Kommunista Párton belül, ugyanakkor, amikor az Egyesült Államokban is éppen elnökválasztási kampány kezdődött.

### *Trump és Tajvan*<sup>37</sup>

Mint oly sok más téren, Donald Trump Tajvan kapcsán is új megközelítést alkalmazott, ami Kínának eleinte sokkoló volt. Ugyan a kampányban tapasztalható folyamatos Kína-ellenes kirohanások nem okoztak meglepetést, hiszen az szinte már hagyományosan része az amerikai elnökválasztások előtt tapasztalható politikai közbeszédnek. A politikájához közel állók is osztották álláspontját, így a később a kereskedelmi tanácsadónak kinevezett Peter Navarro is azt szorgalmazta 2016 júliusában, hogy Washington közeledjen Tajpejhez, és erősen kritizálta az Obama-kormány Kína-barát politikáját.<sup>38</sup> Az azonban már a több évtizedes diplomáciai gyakorlat felrúgását jelentette, amikor 2016. december 2-án Trump megválasztott elnökként fogadta Csaj Ing-ven (Tsai Ing-ven) tajvani elnöksasszony gratuláló telefonhívását. Bár természetesen a telefonhívás miatt Kína tiltakozott, összességében Peking meglepően visszafogottan reagált, amit vagy a sokkhatás számlájára írhatunk, vagy – ami valószínűbbnek tűnik – felkészültek Trump személyiségéből, és tudták, hogy a bombasztikus retorikát nem követik majd valós tettek. Azonban pár nappal később Trump egy interjúbán már magát az „egy Kína” politikát is megkérdőjelezte:

„Ó, ez teljes tévedés. Nem, nem. Ez teljes tévedés. Nem hetekkel [korábban volt megbeszélve]. Fogadtam a hívást. Csak előtte talán egy-két órával tudtam meg, hogy hívni fog. [...] Teljesen átlátom az „egy Kína” politikát, de nem tudom miért kéne megkötnünk magunkat az »egy Kína« politika által, ha nem tudunk megállapodást kötni Kínával más területeken, beleértve a kereskedelmet. Úgy értem, nézze, Kína nagyon sokat árt nekünk a leértékeléssel, a határokon történő adóztatással, amikor mi nem adóztatjuk őket, azzal, hogy komoly erődítményt építenek a Dél-kínai-tenger közepén, amit nem szabadnia tenniük. És őszintén, egyáltalán nem segítenek minket Észak-Korea kapcsán. Itt van Észak-Korea és a nukleáris fegyverek, és Kína megoldhatná ezt a problémát. És egyáltalán nem segítenek nekünk. Szóval nem akarom, hogy Kína diktáljon nekem. És engem hívtak fel. Nem én telefonáltam. És az egy hívás volt, nagyon rövid hívás, azt mondta: »Gratulálok uram a győzelemhez.« Nagyon kedves hívás volt. Rövid. És miért kellene valamely másik

<sup>37</sup> DUCHÂTEL, Mathieu et al. (2017): Taiwan Between Xi and Trump. *China Analysis*. European Council on Foreign Relations. Forrás: [www.ecfr.eu/page/-/China\\_Analysis\\_Taiwan\\_Between\\_Xi\\_and\\_Trump.pdf](http://www.ecfr.eu/page/-/China_Analysis_Taiwan_Between_Xi_and_Trump.pdf) (A letöltés ideje: 2018. 06. 13.)

<sup>38</sup> RIGGER 2017.

nemzetnek azt mondanía, hogy én nem fogadhatok egy hívást? Azt gondolom, nagyon tiszteletlen lett volna, őszintén szólva, ha nem fogadom.”<sup>39</sup>

A fenti hosszas idézetet az indokolja, hogy Trump ezzel a pár perces nyilatkozatával képes volt romba dönteni saját apparátusa korábbi összes megszólalását a telefonhívás kapcsán. A hívást követően az adminisztráció végig azt kommunikálta, hogy az egy hetekkel korábban egyeztetett hívás volt, amelyre mindkét fél felkészült, és szó sincs az USA Tajvan-politikájának megváltoztatásáról. Ehhez képest a fenti mondatokkal Trump már azt állította, hogy egy nem tervezett, hirtelen jött hívás volt, ráadásul áthárította a hívás kezdeményezőjének felelősségét a tajvani elnökhivatalra, miközben megkérdőjelezte a közel 40 éve érvényben lévő „egy Kína” politikát. Peking ki is használta a helyzetet, és elkerülendő az új amerikai kormánnyal való gyors konfrontációt, Csaj Ing-vent kezdte ostromozni, aki a kínai külügyminisztérium szerint csapdába csalta Trumpot. Ugyanakkor idővel felismerték, hogy nem hagyhatják válasz nélkül a megválasztott elnök szavait, a kínai diplomácia hangsúlyozta az „egy Kína” elv megkérdőjelezhetetlenségét, míg a kínai média válogatott sértésekkel illette Trumpot.<sup>40</sup>

Mindezeket követően nem volt meglepő, hogy sokat késett Hszi Csing elnök gratuláló telefonhívása, és a kínai fél egyértelművé tette, hogy arra csak akkor kerülhet sor, ha Trump megerősíti az USA kiállását az „egy Kína” politika mellett. Végül 2017. február 9-én lezajlott a beszélgetés a két elnök között, amelynek során Trump biztosította Hszi afelől, hogy Washington a jövőben is tartja magát az „egy Kína” politikához.

A 2017 decemberében kiadott nemzetbiztonsági stratégia szerint az USA továbbra is fenntartja szoros kapcsolatait Tajvannal az USA „egy Kína” politikájának keretében, illetve a TRA-nak megfelelően ellátja a szigetet a védelemhez és a kényszerítés elhárításához szükséges eszközökkel. Az elnök 2018 márciusában aláírta a tajvani utazási törvényt (Taiwan Travel Act), amely lehetővé tette, hogy – bármilyen rangú – amerikai és tajvani tisztségviselők egymás országába látogathassanak. E lépés természetesen éles kritikát váltott ki a Kínai Népköztársaságban, amely az „egy Kína” politika megsértésének tekinti a törvényt. Hasonló politikai csörtét jelentett, amikor az USA elutasította Peking azon kérését májusban, hogy a légitársaságok honlapjukon Kína részeként hivatkozzanak Tajvanra, majd amikor júniusban az oktatási és kulturális kapcsolatokért felelős amerikai külügyminiszter-helyettes delegációjával Tajpejbe látogatott az Amerikai Intézet új épületének átadására.<sup>41</sup>

A Trump-kormány azt is kinyilvánította, hogy továbbra is érvényesnek tekinti a Reagan elnök által kiadott „hat biztosítékot”. Mindemellett Trump Kína- és Tajvan-politikája továbbra is kiszámíthatatlannak tűnik. Az amerikai elnök látszólag szívélyes személyes kapcsolatra törekszik kínai hivatali kollégájával, akit 2017 áprilisában floridai birtokán is vendégül látott. Ugyanakkor a kereskedelmi vita kérdésében Trump egyre harciasabb álláspontot képvisel, miközben Korea kapcsán pedig kéri, sőt követeli Peking segítségét. E nagyobb horderejű konfliktusok mellett a tajvani kérdés háttérbe szorult 2018 második felére, de okulva Donald Trump eddigi pályafutásából, még könnyen kiéleződhet a helyzet a Tajvani-szorosban.

<sup>39</sup> BOHAN, Caren – BRUNNSTROM, David (2016): Trump says U.S. not necessarily bound by ‘one China’ policy. *Reuters*, 2016. 12. 11. Forrás: [www.reuters.com/article/us-usa-trump-china-idUSKBN1400TY](http://www.reuters.com/article/us-usa-trump-china-idUSKBN1400TY) (A letöltés ideje: 2018. 05. 14.)

<sup>40</sup> RIGGER 2017.

<sup>41</sup> LAWRENCE, Susan V. (2018): *Taiwan: Selected Political and Security Issues*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10275.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 07. 29.)

## USA–Tajvan gazdasági kapcsolatok

A kelet-ázsiai összehasonlításban nem túl népes, 23 milliós Tajvan az elmúlt évtizedekben nem csupán a régió, hanem a világ egyik legfejlettebb és legversenyképesebb gazdaságává vált. A sziget vásárlóerő-paritáson számított nemzeti összterméke 2016-ban már meghaladta az 1000 milliárd dollárt, egy főre vetítve pedig a 48 ezer dollárt, ami – Japánt is messze megelőzve – a 21. legmagasabb érték a világon.<sup>42</sup> Tajvan a világ 17–18. legnagyobb kereskedőnemzete, a Világgazdasági Fórum versenyképességi rangsorában a 15. helyet foglalja el.<sup>43</sup> A kereskedelem olyannyira fontos a sziget gazdasága számára, hogy 2016-ban az export és import összege elérte a GDP 63%-át.<sup>44</sup> Természetesen az amerikai–tajvani kereskedelmi kapcsolatok fontos szerepet játszanak a sziget gazdaságában, bár Kína mögött csak második az USA, amely 2017-ben 34 milliárd dollár értékben importált és 31 milliárd dollár értékben exportált árukat a Tajvannal folytatott kereskedelem során. Utóbbival Kína, illetve Japán után a harmadik legnagyobb forrása a tajvani importnak.<sup>45</sup> A termékforgalom legnagyobb részét félvezetők, elektronikai alkatrészek, repülőgép-alkatrészek, ipari berendezések, kommunikációs eszközök és számítógépek tették ki, azaz kifejezetten magas hozzáadott értékű termékek. Bár a kétoldalú kereskedelem összege nem tűnik jelentősnek a két gazdaság méretéhez képest, valójában Tajvan a globális ellátási láncolatban keresztül fontos szerepet játszik az amerikai gazdaságban. Elég csak az Apple termékeire gondolni, amelyet tajvani tulajdonú cégek szerelnek össze a Kínában található gyáraikban, ahová a sziget áttelepítette a munkaerő-igényes termelése jelentős részét az elmúlt évtizedekben.

E folyamat az adatokban is jól látható, hiszen azon megrendelések aránya, amelyet a tajvani cégek külföldi egységeikben állítanak elő, a 2000-ben tapasztalt 13,3%-ról 2014-re 52,6%-ra nőtt, az információs és kommunikációs technológiával kapcsolatos eszközök esetén ez az arány pedig meghaladta a 90%-ot. Ebből az is következik, hogy a hivatalos kereskedelmi adatoknál valójában jóval nagyobb a tényleges forgalom a két ország között, hiszen 2014-ben például összesen 118 milliárd dollár értékben kaptak megrendeléseket az Egyesült Államokból, ami közel háromszorosa a hivatalos tajvani kiviteli adatoknak az USA-ba.<sup>46</sup> A sziget gazdasága erősen exportvezérelt, 2014-ben az áruk és szolgáltatások kivitelének értéke elérte a GDP 70%-át, azonban Kína nyomására nem nyert bebocsátást a térség szabadkereskedelmi megállapodásaiba, így részesedése a globális kereskedelemből folyamatosan csökken. Ezt ellensúlyozandó Tajvan éppen a Kínai Népköztársasággal igyekszik szorosabbra fűzni gazdasági kapcsolatait, ahogy azt a korábban tárgyalt „Napraforgó Mozgalom” is jelezte már 2014-ben.

<sup>42</sup> The official website of the RoC. Forrás: [www.taiwan.gov.tw/content\\_7.php](http://www.taiwan.gov.tw/content_7.php)

<sup>43</sup> SCHWAB, Klaus (2018): *The Global Competitiveness Report 2017–2018*. Genf, World Economic Forum.

<sup>44</sup> LAWRENCE–MORRISON 2017.

<sup>45</sup> UNCTAD Stat: International trade in goods and services adatbázisa alapján.

<sup>46</sup> MORRISON, Wayne M. (2015): *US-Taiwan Trade Relations*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10256.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 07. 06.)

## Az USA tajvani fegyvereladásai

A TRA értelmében az Egyesült Államok minden egyes kormánya adott el fegyverzetet Tajvannak 1979 óta, amelyet be kell jelentenie a Kongresszusnak is. A törvény nem rendelkezik az eladások gyakoriságáról, így 1983 és 2001 között az USA és Tajvan évente tartott tárgyalásokat az ügyben, ahol a tajvani védelmi minisztérium képviselői előállhattak igényekkel. A nagy médiafigyelmet kiváltó rendszeres megbeszéléseknek a Bush-kormány vetett véget 2001-ben, azóta rendszertelenül, a felmerülő igényeknek megfelelően találkoznak a felek.<sup>47</sup> A sziget az USA egyik legnagyobb vásárlója a *Foreign Military Sales* program keretében, amely csak az Obama-kormányzat 8 éve alatt több mint 20 milliárd, 1990 óta pedig közel 45 milliárd dollár értékben szerzett be fegyvereket az Egyesült Államoktól.<sup>48</sup> Ezek között olyan fejlett fegyverrendszerek is megtalálhatók, mint az AH-64E Apache támadó-helikopterek, a Patriot-3 típusú rakétavédelmi rendszer, az F-16 A/B vadászgépek vagy nagy hatótávolságú felderítőradarok. Bár Peking az elmúlt évtizedekben a közös kommunikációra hivatkozva rendre tiltakozott minden tajvani fegyvervásárlás esetén, ez nem tántorította el a Trump-kormányt attól, hogy elődeihez hasonlóan folytassa az ilyen típusú ügyleteket a szigettel a TRA rendelkezései alapján. Ennek megfelelően 2017 júniusában egy összesen 1,4 milliárd dollár értékű csomag eladását jelentették be, amely radarelhárító rakétákat, nagy hatótávolságú csapásmérő eszközöket, torpedókat és egyéb fegyvereket tartalmazott.

## A tajvani közvélemény

Bár nem tartozik közvetlenül az amerikai–tajvani kapcsolatokhoz, mégis szükséges szót ejteni a sziget belpolitikájának legfontosabb eleméről, a társadalomban az egyesítésről kialakult véleményről, hiszen az közvetetten mégis alapjaiban meghatározza a szorosközi kapcsolatok és az USA szerepének jövőjét. A Kínai Népköztársaság kommunikációjában mindig hangsúlyozza, hogy a tajvani emberek is ugyanahhoz a kínai néphez tartoznak, testvérei a szoros szárazföldi partján élőknek. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy Tajvan nagyon régóta külön utakon jár, hiszen ahogy azt fentebb említettük, több mint 120 éve – igaz, kisebb megszakításokkal – Kínától elválasztva él. Ennek megfelelően az elmúlt évtizedekben megerősödött a tajvani identitástudat, különösen a sziget fiatalabb lakói között, amely hosszabb távon komolyan veszélyezteti Peking érdekeit, hiszen a két országrész egyesítése ellen hat. A szakirodalom 4 generációt azonosított a kérdés kapcsán. Az 1931 előtt születettek, akik még tanúi voltak az etnikai csoportok közötti összeecsapásoknak. A második csoport tagjai 1932 és 1953 között születtek, és látták a sziget által vívott diplomáciai harcokat. A harmadik generáció 1954 és 1968 között született, így megtapasztalhatta Tajvan gazdasági robbanását. A negyedik korcsoport pedig 1969 és 1978 között jött a világra, és így láthatta a demokratizálódási folyamatot, a DPP megalapítását. A legidősebb korcsoport tagjai még inkább kínainak, míg a fiatalabbak egyre nagyobb mértékben tajvaninak vallják magukat. Frank C.-S. Liu és Yitan Li tanulmányukban korszerűsítették

<sup>47</sup> LAWRENCE–MORRISON 2017.

<sup>48</sup> KAN, Shirley A. (2014): *Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/weapons/RL30957.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 07. 06.)

a fenti kategorizálást, és egy ötödik (1979–1988), illetve hatodik (1997–2006) generációt is azonosítottak. Az ötödik csoport tagjai megtapasztalták az 1990-es évek rakétaválságát és az első hatalomátadást a KMT részéről a DPP-nek. A hatodikba tartozó szavazók pedig megtapasztalták a KMT visszatérését a hatalomba és a Kínával kötendő kereskedelmi megállapodások körüli vitát. Általánosságban elmondható, hogy minél fiatalabb egy korosztály, annál erősebb tagjai körében a tajvani identitás, és gyengébb a kötődés a szárazföldhöz.<sup>49</sup> Igaz, ez nem jelenti, hogy a társadalom többsége kiállna függetlenség mellett, a felmérések szerint a tajvani lakosság az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb arányban támogatta a status quo fenntartását – akár határozott, akár határozatlan ideig. Az évezred elején a tajvaniak közel fele volt ezen az állásponton, 2011-re pedig már 60%-uk támogatta, miközben az azonnali függetlenség mellett csupán 5,8% állt ki.<sup>50</sup>

Egy másik érdekes jelenség, hogy az elmúlt években erősödő szorosközi gazdasági kapcsolatok nem eredményeztek politikai közeledést a két fél között. Az elmúlt évtizedek igen különböző társadalmi berendezkedése a Kínai Népköztársaságban és Tajvanon egymástól gyökeresen eltérő identitásokat hoztak létre a szoros két partján, amelyeket a gazdasági együttműködés nem tud áthidalni vagy visszafordítani. A tajvani demokratikus átalakulás tovább mélyítette a meglévő különbségeket, ráadásul nemcsak Peking, hanem a mindenkorai tajvani vezetés is elvesztette döntő szerepét a kérdésben, hiszen a demokratikus berendezkedésben elvileg már a nép dönt a kérdésben. Ugyanakkor a népi Kína is megváltozott az elmúlt években, különösen a legitimációs célból a KKP által erősített nemzeti öntudat vagy nacionalizmus jelent problémát a Tajvan-kérdés kapcsán is, hiszen a kínai vezetés nem engedheti meg magának Tajvan elvesztését, mert abba könnyen belebukna.<sup>51</sup>

## Jövőkép

A tajvani konfliktus téje túlmutat önmagán, hiszen nem csupán a sziget és a szárazföldi Kína viszonyát határozza meg, hanem közvetlenül érinti a világ két legnagyobb hatalma, az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság viszonyát. Ezen túlmenően a KNK területi integritása, nemzeti öntudata és a Kínai Kommunista Párt túlélése is része a problémának, hiszen Tajvan végleges elvesztése felerősítené a tibeti, a hszincsiangi (Xinjiang) és egyéb, Kínán belüli nemzetiségi alapú szeparatista törekvéseket, és megkérdőjelezné a KKP legitimációját a kínai nép körében. Ennek tükrében a KKP és a pekingi kormány részéről nem várható, hogy valaha is feladja az „egy Kína” elvet és a Tajvannal való egyesülés tervét. Másfelől a tajvani lakosság ma egyértelműen a jelenlegi helyzet fenntartása mellett voksol a fokozódó szorosközi gazdasági együttműködés dacára. Hosszabb távon nem zárható ki ugyanakkor, hogy a fiatalabb generációk számszerű fölénybe kerülésével a függetlenségpárti erők kerülnek túlsúlyba a szigeten. A KNK katonai szempontból is aktívan készül arra a nem kívánt helyzetre, ha erővel kellene elfoglalnia a szigetet. A Dél- és Kelet-kínai-tengeren tapasztalható kínai aktivitás, a haditengerészet, a légierő, az expedíciós képességek

<sup>49</sup> LIU, Frank C.-S. – LI, Yitan (2017): Generation Matters: Taiwan's Perceptions of Mainland China and Attitudes Towards Cross-Strait Trade Talks. *Journal of Contemporary China*, Vol. 26, No. 104. 263–279.

<sup>50</sup> YITAN, Li (2014): Constructing Peace in the Taiwan Strait: a constructivist analysis of the changing dynamics of identities and nationalisms. *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 85. 119–142.

<sup>51</sup> YITAN 2014.

és az információs hadviselés gyors fejlesztése részben éppen a tajvani helyzet miatt élvez prioritást. Az Egyesült Államok mindeközben továbbra is a stratégiai kétértelműség homályába burkolózik, amikor nem teszi egyértelművé, hogy megvédené-e Tajvant. Úgy tűnik azonban, hogy az idő Pekingnek dolgozik, hiszen a kínai katonai képességek erősödésével Washington számára egyre költségesebbé válna a sziget megvédeése, és hamarosan eljöhet az a pont, amikor ezt a potenciális anyagi és emberi költséget az Egyesült Államok nem tudja majd vállalni. Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy Pekingnek nem célja erőszakkal egyesülni Tajvannal. Ez egyrészt erkölcsi szempontból is nehezen igazolható, hiszen Tajvanon kínai emberek esnének áldozatául egy esetleges fegyveres konfliktusnak, másrészt – éppen az Egyesült Államok kudarcaiból tanulva – Peking tudja, milyen nehéz egy elfoglalt ország megtartása.

A fentiek alapján a legvalószínűbb forgatókönyv az, hogy a tajvani helyzet a következő egy-két évtizedben a jelenlegi formájában fennmarad. Várhatóan ez idő alatt Kína relatív nemzetközi gazdasági, politikai és katonai pozíciója jelentősen javul majd, míg az Egyesült Államoké – és különösen Tajvané – romlani fog. Ugyan 2016-ban a DPP került kormányra Tajvanon, de hagyományosan függetlenségpárti politikájuk ellenére nem romlottak jelentősen a szorosközi kapcsolatok, a tajvani gazdaság továbbra is erősen függ Kínától, amellyel teljes külkereskedelmének 30%-át bonyolítja, és ez a következő években tovább erősödhet majd.<sup>52</sup> Így a kérdés az, Peking miként viselkedik majd egy olyan helyzetben, amelyben Tajvan továbbra is a status quo – és így a de facto függetlenség – fenntartásához ragaszkodik, miközben az Egyesült Államok már nincs abban a pozícióban, hogy ellensúlyozza Kína befolyását vagy akár katonai erejét a régióban.

## Felhasznált irodalom

- BOHAN, Caren – BRUNNSTROM, David (2016): Trump says U.S. not necessarily bound by 'one China' policy. *Reuters*, 2016. 12. 11. Forrás: [www.reuters.com/article/us-usa-trump-china-idUSKBN1400TY](http://www.reuters.com/article/us-usa-trump-china-idUSKBN1400TY) (A letöltés ideje: 2018. 05. 14.)
- BRODER, John M. (1998): Clinton in China: The Overview; Clinton Sends Dual Message to China in Interview on TV. *The New York Times*, 1998. 07. 01. Forrás: [www.nytimes.com/1998/07/02/world/clinton-china-overview-clinton-sends-dual-message-china-interview-tv.html](http://www.nytimes.com/1998/07/02/world/clinton-china-overview-clinton-sends-dual-message-china-interview-tv.html) (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- CAMPBELL, Kurt M. – MITCHELL, Derek J. (2001): Crisis in the Taiwan Strait? *Foreign Affairs*, Vol. 80, No. 4. 14–25.
- DELISLE, Jacques (2009): China Policy under Obama. *Foreign Policy Research Institute*, 2009. 02. 01. Forrás: [www.fpri.org/article/2009/02/china-policy-under-obama/](http://www.fpri.org/article/2009/02/china-policy-under-obama/) (A letöltés ideje: 2018. 06. 12.)
- DITTMER, Lowell (2005): Bush, China, Taiwan: A Triangular Analysis. *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 10, No. 2. 21–42. DOI: <https://doi.org/10.1007/bf02877027>
- DUCHÂTEL, Mathieu – DRUN, Jessica – WANG, Fa-Shen Vincent – SAUTIN, Yevgen – BONDAZ, Antoine – KILIAN, Hubert – DOYON, Jérôme. (2017): Taiwan Between Xi and Trump. *China Analysis*,

<sup>52</sup> The Bureau of Foreign Trade, MOEA, Tajpej. Az adatbázis elérhető: <https://cus93.trade.gov.tw/FSCE040F/FSCE040F>

2017. European Council on Foreign Relations. Forrás: [www.ecfr.eu/page/-/China\\_Analysis\\_Taiwan\\_Between\\_Xi\\_and\\_Trump.pdf](http://www.ecfr.eu/page/-/China_Analysis_Taiwan_Between_Xi_and_Trump.pdf) (A letöltés ideje: 2018. 06. 13.)
- GOLDSTEIN, Steven M. – SCHRIVER, Randall (2001): An Uncertain Relationship: The United States, Taiwan and the Taiwan Relations Act. *The China Quarterly*, No. 165. 147–172.
- HALPERIN, Morton H. (1966): *The 1958 Taiwan Straits Crisis. A Documented History*. Santa Monica, RAND Corporation.
- HARDING, Harry (2005): Change and Continuity in the Bush administration's Asia Policy. In HATHAWAY, Robert M. – LEE, Wilson eds.: *George W. Bush and East Asia: A First Term Assessment*. Washington, D. C., Woodrow Wilson International Center for Scholars. 31–45.
- Joint Statement Following Discussions With Leaders of the People's Republic of China* (é. n.). Forrás: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d203> (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- KAN, Shirley A. – MORRISON, Wayne M. (2014): *U.S.-Taiwan Relationship: Overview of Policy Issues*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/R41952.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- KAN, Shirley A. (2014): *China/Taiwan: Evolution of the "One China" Policy. Key Statements from Washington, Beijing, and Taipei*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL30341.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- KAN, Shirley A. (2014): *Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/weapons/RL30957.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 07. 06.)
- KAU, Michael Y. M. (1999): Clinton's 'Three No's' Policy: A Critical Assessment. *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. 6, No. 2. 15–22.
- KEITH, Ronald Colin (2001): Strategic Ambiguity and the New Bush Administration's 'China Threat'. *The Review of International Affairs*, Vol. 1, No. 2. 1–19.
- KISSINGER, Henry (2014): *Kínáról*. Budapest, Antall József Tudásközpont.
- LAWRENCE, Susan V. – MORRISON, Wayne M. (2017): *Taiwan: Issues for Congress*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44996.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- LAWRENCE, Susan V. (2018): *Taiwan: Selected Political and Security Issues*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10275.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 07. 29.)
- LIU, Frank C.-S. – LI, Yitan (2017): Generation Matters: Taiwan's Perceptions of Mainland China and Attitudes Towards Cross-Strait Trade Talks. *Journal of Contemporary China*, Vol. 26, No. 104. 263–279. DOI: <https://doi.org/10.1080/10670564.2016.1223107>
- MATSUMOTO, Haruka (2010): The Taiwan Strait Crisis of 1954–55 and U.S.–R.O.C Relations. *IDE Discussion Papers*, No. 223.
- MORRIS, Andrew D. (2004): Taiwan's History: An Introduction. In JORDAN, David K. – MORRIS, Andrew D. – MOSKOWITZ, Marc L. eds.: *The Minor Arts of Daily Life. Popular Culture in Taiwan*. Honolulu, University of Hawai'i Press. 3–31.
- MORRISON, Wayne M. (2015): *US-Taiwan Trade Relations*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10256.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 07. 06.)
- QIMAO, Chen (1987): The Taiwan Issue and Sino-U.S. Relations: A PRC View. *Asian Survey*, Vol. 27, No. 11. 1161–1175. DOI: <https://doi.org/10.1525/as.1987.27.11.01p01024>
- QIMAO, Chen (1996): The Taiwan Strait Crisis: Its Crux and Solutions. *Asian Survey*, Vol. 36, No. 11. 1055–1066. DOI: <https://doi.org/10.1525/as.1996.36.11.01p01792>
- Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations* (é. n.). Forrás: [www.un.org/en/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=A/RES/2758\(XXVI\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758(XXVI)) (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)

- RIGGER, Shelley (2017): Donald Trump is No Friend of Taiwan. *Foreign Policy Research Institute*, 2017. 03. 16. Forrás: [www.fpri.org/article/2017/03/donald-trump-is-no-friend-of-taiwan/](http://www.fpri.org/article/2017/03/donald-trump-is-no-friend-of-taiwan/) (A letöltés ideje: 2018. 06. 12.)
- ROBERTS, Guy (2014): Acknowledge and Commit, Disagree and Continue: US China Policy for the 21<sup>st</sup> Century. *Security Challenges Journal*, Vol. 10, No. 1. 87–104.
- ROGERS, Frank E. (1976): Sino-American Relations and the Vietnam War, 1964–66. *The China Quarterly*, Vol. 66, 293–314. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0305741000033695>
- ROY, Denny (2003): A Late Honeymoon for Bush and China: Enjoy It while It Lasts. *Asian Affairs: An American Review*, Vol. 30, No. 2. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.1080/00927670309601517>
- SCHWAB, Klaus (2018): *The Global Competitiveness Report 2017–2018*. Genf, World Economic Forum.
- SHIQUAN, Xu (2001): The 1992 Consensus: A Review and Assessment of Consultations Between the Association for Relations Across the Taiwan Strait and the Straits Exchange Foundation. *American Foreign Policy Interests*, Vol. 23, No. 3. 121–140. DOI: <https://doi.org/10.1080/108039201317057661>
- SUTTER, Robert (1998): *Taiwan: The 'Three No's,' Congressional-Administration Differences, and U.S. Policy Issues*. CRS Report for Congress.
- WANG, Vincent Wei-cheng (1996): Rethinking U.S.-Taiwan Relations after the Cold War: Creative Ambiguity vs. Assertive Democratization. *The American Asian Review*, Vol. 14, No. 3. 151–179.
- WANLI, Yu (2009): Breaking the Cycle? Sino-US Relations under George W. Bush Administration. In IIDA, Masafumi ed.: *China's Shift. Global Strategy of the Rising Power*. Tokyo, National Institute for Defense Studies. 81–98.
- YATES, Stephen (1998): *Clinton Statement Undermines Taiwan*. Executive Memorandum, The Heritage Foundation, No. 538. Forrás: [www.heritage.org/report/clinton-statement-undermines-taiwan](http://www.heritage.org/report/clinton-statement-undermines-taiwan) (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- YITAN, Li (2014): Constructing Peace in the Taiwan Strait: a constructivist analysis of the changing dynamics of identities and nationalisms. *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 85. 119–142. DOI: <https://doi.org/10.1080/10670564.2013.809985>
- ZHONGQI, Pan (2003): US Taiwan Policy of Strategic Ambiguity: A Dilemma of Deterrence. *Journal of Contemporary China*, Vol. 12, No. 35. 387–407. DOI: <https://doi.org/10.1080/1067056022000054678>